

О.Д. ВОЛУЦА, І.І. ЧОРНЕЙ

Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича
вул. Федьковича, 11, м. Чернівці, 58022

**ПОШИРЕННЯ РІДКІСНИХ ВИДІВ СУДИННИХ РОСЛИН НА
ПІВДЕННОМУ СХОДІ БУКОВИНСЬКОГО ПЕРЕДКАРПАТТЯ
(ГЕРЦАЇВСЬКИЙ ПРИРОДНИЙ РАЙОН)**

ключові слова: Буковинське Передкарпаття, рідкісні види, місцезнаходження
key words: Bucovina's Prekarpathian region, rare species, location

O. VOLUTSA, I. CHORNEJ

**DISTRIBUTION OF RARE VASCULAR PLANTS ON THE SOUTHEAST
PART OF THE BUCOVINA'S PREKARPATIAN REGION
(GERTSAYIVSKY NATURAL REGION)**

Yuriy Fedkovich Chernivtsy National University
11 Fedkovich str., Chernivtsy, 58022, Ukraine

Results of investigation of rare species distribution on the southeast part of the Bucovina's Prekarpathien region are done. 30 species of the rare plants were disclosed. The list of species with its indication of locations is given. For the first time on the Gertsayivsky region territory we've disclosed such species *Iris pseudocyperus* Schur., *Cypripedium calceolus* L., *Epipactis palustris* (L.) Crantz, *Orchis coriophora* L. and *Pulsatilla nigricans* Stork., which are not typical for this region. All forestry species are protected, except *Corallorhiza trifida* Chatel. However, meadow and marsh species aren't protected. Except *Colchicum autumnale* L., which is the local meaning, research "Brandusha" and "Anker".

Найактуальнішою проблемою сьогодення є охорона всіх видів як рослинного, так і тваринного світу, оскільки біотичне різноманіття є основою екологічної зрівноваженості. Зникнення будь-якого виду з будь-якого рослинного угруповання порушує встановлені зв'язки між видами, з одного боку, і між рослинними угрупованнями, окремими видами та іншими компонентами біогеоценозу – з іншого. Цілком зрозуміло, що видова охорона рослин має загальнобіологічне значення.

Тому, важливе значення мають не лише дослідження раритетної компоненти флори великих регіонів, а й детальніше вивчення рідкісних видів флори невеликих територій.

За фізико-географічним районуванням Герцаївський район лісостепових терасованих рівнин утворює крайню північно-східну частину Прут-Сіретської області, що відповідає південному сходу Буковинського Передкарпаття. Межі його чіткі: північна – р. Прут, східна – державний кордон з Румунією, південна – крутий схил Тарашанської височини, західна – р. Дерелуй, права притока Пруту. Він охоплює правобережну частину долини р. Прут, її високі тераси та смугу надпрутських рівнин. Герцаївський природний район майже збігається з Герцаївським адміністративним районом, площа

якого становить близько 300 км². Близько 58% площі району розорано, до 12% зайнято селами, до 10% – лісами й до 20% - луками [1, 3].

Польові дослідження проводили за загальноприйнятими маршрутними методами.

Незважаючи на те, що лише близько 30% усієї площі району зайнято лісами й луками, особливі кліматичні й ландшафтні умови, різноманітність екотопів та особливості антропогенного впливу зумовили досить велику видову різноманітність флори.

На підставі літературних даних [2, 6], результатів опрацювання гербарію Чернівецького національного університету ім. Юрія Федьковича (CHER) та власних польових досліджень (гербарні зразки зберігаються в CHER) для південного сходу Буковинського Передкарпаття був складений список видів рослин, уключених до Червоної книги України [5], з вказівкою відомих нам на сьогодні локалітетів. Складений список нараховує 30 видів.

Pulsatilla nigricans Stoerk: окол. с. Великосілля, урочище Трунза, луки, 02.05.2000, О.Волуца (CHER).

Chamaecytisus albus (Hacq.) Rothm.: II тераса р. Прут, 1953, З.Н.Горохова (CHER).

Staphylea pinnata L.: між с.с. Байраки й Велика Буда, бучина дубова, 27.07.1992, І.І.Чорней; с. Велика Буда, 1999, І.І.Чорней; с. Молниця, грабовий ліс на півдні, 19.05.1999, О.Волуца (CHER).

Astrantia major L.: с. Куликівка, на узліссі, 28.05.1992, І.І.Чорней; с. Куликівка, на узліссі, 9.06.1999, О.Волуца (CHER).

Atropa belladonna L.: окол. с. Тернавка, Тернавське л-во, кв. 16, буковий ліс, 05.06.1963, З.Н.Горохова; околиці с. Куликівка, на зрубі та в буковому лісі, 18.06.2000, О.Волуца (CHER).

Colchicum autumnale L.: с. Куликівка, 28.05.1992, І.І.Чорней; околиці с. Куликівка, 09.06.1999, В.В.Буджак, І.І.Чорней; між с.с. Тернавка та Куликівка, Тернавське л-во, узлісся, 15.09.2000, О.Волуца (CHER).

Lilium martagon L.: с. Куликівка, грабовий ліс, 28.05.1992, І.І.Чорней; окол. м. Герца, грабовий ліс, чагарники на місці зрубу, 28.05.1999, О.Волуца (CHER).

Allium ursinum L.: с. Куликівка, грабовий ліс, 28.05.1992, І.І.Чорней; с. Тернавка, Тернавське л-во, урочище Кам'янка, буковий ліс, 27.05.2000, О.Волуца (CHER).

Crocus heuffelianus Herb.: с. Куликівка, дубовий ліс з конвалією, 28.05.1992, І.І.Чорней; с. Тернавка, буковий ліс, 09.03.2000, О.Волуца; околиці с. Хряцька, на зрубі, 25.03.2001, О.Волуца; околиці м. Герца, грабовий ліс, 05.04.2002, О.Волуца (CHER).

Iris pseudocyperus Schur: околиці м. Герца, узлісся, чагарники, 21.05.1995, О.Волуца (CHER).

Cephalanthera damasonium (Mill.) Druce: с. Тернавка, буково-грабовий ліс, 06.06.1963, З.Н.Горохова; між с.с. Байраки й Велика Буда, бучина дубова, 27.07.1992, І.І.Чорней; Тернавське л-во, 9.06.1999, В.В.Буджак, І.І.Чорней; між с.с. Куликівка та Тернавка, буковий ліс, 9.06.1999, О.Волуца; окол. с. Хряцька, дубовий ліс, 28.05.2000, О.Волуца; Тернавське л-во, кв. 13, кв. 14, пам'ятка природи "Гайок", 22.08.2001, І.І.Чорней; околиці м. Герца, дубово-грабовий ліс, 2.06.2002, О.Волуца (CHER).

Cephalanthera longifolia (L.) Fritsch: с. Буда, дубовий ліс, 9.06.1954, З.Н.Горохова; с. Тернавка, Тернавське л-во, кв. 16, дубовий ліс, 5.06.1963, З.Н.Горохова; Тернавське л-во, кв. 17, пам'ятка природи “Букова ділянка”, 28.05.1992, І.І.Чорней; між с.с. Байраки й Велика Буда, бучина дубова, 27.07.1992, І.І.Чорней; с. Куликівка, грабово-дубовий ліс, 9.06.1999, О.Волуца; Тернавське л-во, кв. 14, пам'ятка природи “Букова ділянка”, 22.08.2001, І.І.Чорней (CHER).

Cephalanthera rubra (L.) Rich.: с. Тернавка, Тернавське л-во, урочище Кам'янка, буковий ліс, 9.06.1999, О.Волуца; Тернавське л-во, 9.06.1999, В.В.Буджак, І.І.Чорней; Тернавське л-во, кв. 19, пам'ятка природи “Праліс буково-дубовий”, 22.08.2001, І.І.Чорней; Тернавське л-во, кв. 12, пам'ятка природи “Гайок”, 22.08.2001, І.І.Чорней (CHER).

Corallorhiza trifida Chatel.: с. Тернавка, Тернавське л-во, кв. 16, дубовий ліс, 5.06.1963, З.Н.Горохова (CHER).

Cypripedium calceolus L.: с. Тернавка, Тернавське л-во, урочище Кам'янка, 9.05.1999, О.Волуца; Тернавське л-во, 9.06.1999, В.В.Буджак, І.І.Чорней; між с.с. Тернавка й Хряцька, буковий ліс, 25.05.2000, О.Волуца (CHER).

Dactylorhiza fuchsii (Druce) Soó: с. Тернавка, Тернавське л-во, кв. 10, заповідне урочище “Гай красуні”, дубовий ліс, 5.06.1963, З.Н.Горохова; Тернавське л-во, 9.06.1999, В.В.Буджак, І.І.Чорней; околиці с. Куликівка, розріджений грабово-березовий ліс, 9.06.1999, О.Волуца (CHER).

Dactylorhiza incarnata (L.) Soo: Тернавське л-во, 9.06.1999, В.В.Буджак, І.І.Чорней; околиці с. Великосілля, вологі луки, 13.06.1999, О.Волуца; між с.с. Тернавка й Хряцька, заболочені луки, 25.05.2000, О.Волуца; с. Хряцька, пухівкове болото, 22.08.2001, О.Волуца (CHER).

Dactylorhiza majalis (Reichenb.) P.F. Hunt et Summerhayes: с. Тернавка, Тернавське л-во, кв. 10, заповідне урочище “Гай красуні”, грабово-буковий ліс, на узліссі, 5.06.1963, З.Н.Горохова; Тернавське л-во, 9.06.1999, В.В.Буджак, І.І.Чорней; околиці с. Великосілля, заболочені луки, 13.06.1999, О.Волуца; околиці с. Хряцька, заболочені луки, 25.05.2000, О.Волуца (CHER).

Epipactis atrorubens (Hoffm. ex Bernh.) Bess.: між с.с. Байраки й Велика Буда, бучина дубова, 27.07.1992, І.І.Чорней (CHER).

Epipactis helleborine (L.) Crantz: Тернавське л-во, кв. 17, пам'ятка природи “Ділянка рідкісних рослин”, 1980, З.С.Заєць, Г.І.Солодкова, С.М.Стойко; між с.с. Байраки й Велика Буда, бучина дубова, 27.07.1992, І.І.Чорней; с. Куликівка, буково-дубовий ліс, 9.06.1999, О.Волуца; Тернавське л-во, кв. 9, пам'ятка природи “Чотири велетні”, 1.08.2001, І.І.Чорней; Тернавське л-во, кв. 12, кв. 14, заповідне урочище “Гайок”, 22.08.2001, І.І.Чорней (CHER).

Epipactis palustris (L.) Crantz: окол. с. Великосілля, заболочені луки, 13.06.1999, О.Волуца; окол. с. Хряцька, пухівкове болото, 22.08.2001, І.І.Чорней (CHER).

Epipactis purpurata Smith: с. Тернавка, буково-грабовий ліс, 5.06.1963, З.Н.Горохова; с. Куликівка, дубово-грабовий ліс, 27.07.2001, О.Волуца; Тернавське л-во, кв. 12, заповідне урочище “Гайок”, 22.08.2001, І.І.Чорней; Тернавське л-во, кв. 19, пам'ятка природи “Праліс буково-дубовий”, 22.08.2001, І.І.Чорней (CHER).

Gymnadenia conopsea (L.) R.Br.: Тернавське л-во, 9.06.1999, В.В.Буджак, І.І.Чорней; с. Куликівка, вологі луки, галявини в лісі, 24.06.1999, О.Волуца (CHER).

Listera ovata (L.) R.Br.: с. Тернавка, Тернавське л-во, кв. 16, дубовий ліс, 5.06.1963, З.Н.Горохова; між с.с. Тернавка й Куликівка, ліс, 24.06.1999, О.Волуца; с. Тернавка, ліс, 7.05.2000, О.Волуца; окол. с. Куликівка, узлісся, 17.06.2001, О.Волуца (CHER).

Neottia nidus-avis (L.) Rich.: с. Тернавка, Тернавське л-во, кв. 10, заповідне урочище “Гай красуні”, буково-грабовий ліс, 4.06.1963, З.Н.Горохова; між с.с. Байраки й Велика Буда, бучина дубова, 27.07.1992, І.І.Чорней; Тернавське л-во, кв. 17, пам’ятка природи “Букова ділянка”, 28.05.1992, І.І.Чорней; окол. м. Герца, грабовий ліс, 21.05.1999, О.Волуца; с. Тернавка, Тернавське л-во, урочище Кам’янка, буковий ліс, 9.06.1999, О.Волуца; околиці с. Хряцька, ліс, 25.05.2000, О.Волуца (CHER).

Orchis coriophora L.: окол. с. Великосілля, вологі луки, узлісся, 13.06.1999, О.Волуца; між с.с. Куликівка та Тернавка, галявини в лісі, узлісся, 24.06.1999, О.Волуца; с. Великосілля, урочище Діалу, 22.08.2001, І.І.Чорней; окол. м. Герца, улісся, 2.06.2002, О.Волуца (CHER).

Orchis morio L.: с. Великосілля [9]; окол. с. Великосілля, вологі луки, 2.05.2000, О.Волуца; між с.с. Куликівка й Тернавка, галявини, узлісся, 30.04.2000, О.Волуца; окол. с. Куликівка, луки, 25.05.1999, О.Волуца; с. Великосілля, урочище Діалу, 22.08.2001, І.І.Чорней (CHER).

Orchis palustris Jacq.: смт. Герца, 29.06.1933, Цопа; с. Тернавка, заболочені луки, 25.05.2000, О.Волуца; окол. с. Хряцька, заболочені луки, 27.05.2001, О.Волуца; с. Тернавка, урочище Поляни, болото в западинах серед остепнених лук, 22.08.2001, І.І.Чорней (CHER).

Platanthera bifolia (L.) Rich.: с. Тернавка, грабовий ліс, 4.06.1963, З.Н.Горохова; між с.с. Байраки й Велика Буда, бучина дубова, 27.07.1992, І.І.Чорней; Тернавське л-во, 9.06.1999, В.В.Буджак, І.І.Чорней; між с.с. Куликівка й Тернавка, ліс, узлісся, 24.06.1999, О.Волуца; окол. с. Куликівка, буковий ліс та узлісся, 27.06.1999, О.Волуца (CHER).

Platanthera chlorantha (Cust.) Reichenb.: Тернавське л-во, 9.06.1999, В.В.Буджак, І.І.Чорней (CHER).

Висновки

1. 30 видів судинних рослин Герцаївського природного району, що включені до Червоної книги України становлять 3,5% від видового складу флори цього району, 6,8% – від раритетних видів України [5], 27,8% та 48,9% від числа раритетних видів Чернівецької обл. та всього Буковинського Передкарпаття відповідно [4]. Власними дослідженнями з 30 видів були підтверджені місцезнаходження 26 видів, що становить, відповідно, по 3,04%, 5,9%, 24,1% та 41,9%.

2. Уперше в цьому районі виявлені такі види, як *Iris pseudocyperus*, *Syrpidium calceolus*, *Epipactis palustris*, *Orchis coriophora* та *Pulsatilla nigricans*. Останній раніше був відомий тільки з Прут-Дністровського межиріччя [4].

3. Умежах природно-заповідного фонду Герцаївського району охороною забезпечені майже всі лісові види, крім *Corallorhiza trifida*, які охороняються в пам’ятках природи (місцевого значення) “Праліс буково-дубовий” (3,7 га), “Букова ділянка” (3,0 га), “Ділянка рідкісних рослин” (1,0 га), “Чотири велет-

ні” (0,4 га) і заповідних урочищах “Гайок” (62,0 га) та “Гай красуні” (12,0 га). Всі вони знаходяться в Тернавському л-ві, а їхня загальна площа становить 82,1 га. Проте лучні й болотні види охороною не забезпечені. Виняток становить *Colchicum autumnale*, який охороняється в заказниках місцевого значення “Брандуша” та “Анкер”.

4. Запропоновано взяти під охорону ділянки, де росте найбільша кількість раритетних видів і найрідкісніші з них. Відповідні матеріали передані до районної інспекції управління Мінекоресурсів у Чернівецькій обл.

ЛІТЕРАТУРА

1. Геренчук К.І. Природа Чернівецької області. – Львів: Вид-во “Вища школа”, 1978. – 160 с.
2. Горохова З.Н., Солодкова Т.І. Ліси Радянської Буковини. Львів: Вид-во Львів. у-ту, 1970. – 216 с.
3. Жупанський Є.І. Географія Чернівецької області. – Чернівці, 1993. – 199 с.
4. Судинні рослини флори Чернівецької області, які підлягають охороні: Атлас-довідник / Чорней І.І., Буджак В.В., Термена Б.К. та ін., за ред. Чорнея І.І. – Чернівці: Рута, 1999. – 140 с.
5. Червона книга України. Рослинний світ. – К.: Укр. енциклопедія, 1996. – 608 с.
6. Herbich F. Flora der Bucovina. – Leipzig, Verlag von F. Volckmar, 1859. – 395 s.